

М.І. Карпенко, кандидат юридичних наук, доцент, начальник науково-дослідної лабораторії кафедри правового забезпечення гуманітарного інституту Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського

СТАН ВІЙСЬКОВОГО ПРАВОПОРЯДКУ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Соціально – політична ситуація, як у світі, так і в Україні, змушує суспільство держави, її громадян, всіх небайдужих до долі нашої держави сконцентрувати свої зусилля для відстоювання суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів України, зміцнення оборони держави і її воєнної безпеки. Прийнятий 21.06.2018 р. Закон України «Про національну безпеку України» та інші основоположні акти законодавства у сфері національної безпеки і оборони України, у першу чергу: Стратегія національної безпеки України (2015 р.), оновлена Воєнна доктрина України (2015 р.), Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України (2016 р.), Стратегічний оборонний бюлетень України (2016 р.) передбачають подальше зміцнення Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та всього сектору безпеки і оборони.

Крім того, законами України: "Про правовий режим воєнного стану", "Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного або надзвичайного стану", постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 р. № 753 "Про затвердження Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану" встановлені відповідні заходи правового режиму воєнного стану, за порушення яких передбачена лише адміністративна відповідальність (ст. 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Разом з тим у разі їх вчинення і спричинення істотної шкоди або тяжких наслідків для боєздатності військових формувань і оборони України повинна бути встановлена кримінальна відповідальність за: 1) ухилення від направлення на роботи на посадах цивільного персоналу, передбачених штатами воєнного часу; 2) невиконання воєнно-транспортного обов'язку у період мобілізації і у воєнний час; 3) невиконання повинностей в особливий період і у воєнний час; 4) невиконання організаціями обов'язків в особливий період і у воєнний час.

Однією із складових могутності України є людський чинник: особовий склад військових формувань, добровольці, волонтери, патріотично налаштовані громадяни держави. Особливо це актуально для військовослужбовців, які, проходячи військову службу зі зброєю у руках, виконують свій конституційний обов'язок по захисту України від агресії зовнішніх ворогів. Актуалізувалися зазначені загрози для держави і суспільства у зв'язку із намаганням Російської Федерації зупинити рух нашої держави до демократичного, соціального, правового розвитку. Важливим

фактором зміцнення обороноздатності України є дотримання особовим складом військових формувань Військової присяги, законів, сумлінне і чесне виконання свого військового обов'язку під час проходження і несення військової служби. Але судова статистика свідчить, що протягом останніх 5-ти років (2014-2018 рр.) відбувся суттєвий ріст по відношенню до 2013 р. вчинених військових злочинів, передбачених розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України (далі - КК). Особливо це стосується збільшення таких злочинів, як порушення порядку проходження або несення військової служби, пов'язаних з місцем перебування або виконання обов'язків військової служби (стст. 407-409 КК). Тим самим військова злочинність стала однією із загроз для воєнної безпеки держави.

Разом з тим, система військових злочинів, що передбачена КК, не досконала і суперечлива, а тому потребує перегляду. Фактично вона побудована на системі радянського періоду. У ній недостатньо присутні міжнародно-правові стандарти, що стосуються сучасної системи розвитку суспільних відносин, пов'язаних у першу чергу із захистом воєнної безпеки держави. Ряд злочинів, відповідальність за які передбачена міжнародними договорами (стст. 433-435 КК), дублюються у стст. 438, 445 КК. Тим самим створена ситуація конкуренції при їх кваліфікації із "воєнними" злочинами, які знаходяться у розділі XX КК.

На нашу думку, система військових злочинів потребує перегляду законодавцем. Родовий об'єкт цих злочинів має бути розширеним і передбачати кримінальну відповідальність за правопорушення проти воєнної безпеки України, а військові кримінальні правопорушення (злочини і кримінальні проступки) переміщені на початок Особливої частини КК після «воєнних» злочинів та проти основ національної безпеки України. Додатковими аргументами реалізації вищезазначеного може бути позитивний досвід законодавців інших держав, кримінальне законодавство яких проаналізоване, зокрема: Республіки Білорусь, Естонської Республіки, Латвійської Республіки, Республіки Молдова, Республіки Узбекистан, у КК яких військові злочини розміщені на початку Особливої частини.

Родовим об'єктом злочинів проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби є сукупність суспільних відносин у військовій сфері з приводу умов (стосунків), що забезпечують захист військового правопорядку як об'єкт кримінально – правової охорони у військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, для зміцнення їх боєздатності і боєготовності на належному рівні з метою забезпечення оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

З цією метою передбачити розділ XIX КК у новій редакції, змінивши йому не лише назву на «Кримінальні правопорушення проти воєнної безпеки України», але і зміст, розмістивши на початку Особливої частини нової редакції КК України після розділів «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» і «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України».

Зокрема, *глава 1* цього розділу повинна передбачати кримінальну відповідальність за "Кримінальні правопорушення проти порядку комплектування воєнної організації держави". До цієї глави мають бути включені правопорушення за: 1) ухилення від призову на військову службу у мирний час; 2) ухилення від

призову на військову службу за мобілізацією; 3) ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період чи у разі проведення цільової мобілізації; 4) ухилення від військового обліку або спеціальних зборів, вилучивши ці злочини із розділу XIV Особливої частини КК.

Глава 2 "Військові кримінальні правопорушення" повинна передбачати відповідальність за злочини, що нині передбачені стст. 402-421, 425-432 КК, а також за кримінальні проступки (з 01.01.2020 р. їх буде лише два за ч. 1 ст. 412 і ч. 1 ст. 435 КК). Тому доцільно перевести у розряд кримінальних проступків військові адміністративні правопорушення, передбачені стст. 172-10 – 172-19 КУпАП, посиливши відповідальність за їх вчинення від одного до шести місяців арешту на гауптвахті.

Глава 3 "Кримінальні правопорушення проти порядку забезпечення режиму особливого періоду" має передбачати кримінальну відповідальність за: ухилення від направлення на роботи на посадах цивільного персоналу, передбачених штатами воєнного часу; невиконання воєнно-транспортного обов'язку у період мобілізації і у воєнний час; невиконання повинностей в особливий період і у воєнний час; невиконання організаціями обов'язків в особливий період і у воєнний час, результатом яких спричинено істотну шкоду або тяжкі наслідки. Зміст цієї глави має бути наступним:

"Стаття А. Невиконання підприємствами, установами і організаціями обов'язків по забезпеченню оборони держави в особливий період"

1. Невиконання керівниками або їх заступниками підприємств, установ і організацій усіх форм власності у період мобілізації або у воєнний час, передбачених законодавством обов'язків по виконанню завдань (замовлень) з метою забезпечення оборони і безпеки України згідно із заключеними договорами (контрактами), якщо це заподіяло випуск неякісної, нестандартної або некомплектної бойової техніки, озброєння чи іншого військового майна, –

карається ...

2. Невиконання керівниками або посадовими чи службовими особами підприємств, установ і організацій усіх форм власності у період мобілізації або у воєнний час, передбачених законодавством обов'язків по використанню їх потужностей чи трудових ресурсів для потреб оборони і безпеки держави, що заподіяло істотну шкоду, –

карається ...

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, що спричинили тяжкі наслідки, –

караються ...".

"Стаття Б. Ухилення від трудової повинності на посадах цивільного персоналу, передбачених штатами в особливий період"

1. Умисне ухилення без поважних причин працездатних осіб, що перебувають у запасі і не призваних на військову службу під час мобілізації або на особливий період, від направлення для роботи на посадах цивільного персоналу, передбачених штатами в особливий період, для забезпечення потреб оборони і безпеки держави тривалістю понад трьох діб, –

карається ...

2. Ті самі дії, передбачені частиною першою цієї статті тривалістю понад десять діб, –

караються ...

3. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені в умовах воєнного стану тривалістю понад одну добу, –

караються ...".

"Стаття В. Невиконання вимог військового командування щодо примусового відчуження майна під час воєнного стану або у воєнний час

1. Умисне невиконання фізичними або юридичними особами, передбачених законодавством вимог військового командування або їх представників, щодо примусового відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності для потреб оборони держави під час дії режиму воєнного стану або у воєнний час, –

карається ...

2. Ті самі дії, якщо вони заподіяли істотну шкоду, –

караються ...

3. Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, що спричинили тяжкі наслідки, –

караються ...".

Їх криміналізація сприятиме зміцненню воєнної безпеки нашої держави.